

Utredning om nyanlända elever i Järfälla

Barn- och ungdomsförvaltningen

Rapportnr: Bun 2017/236
September 2017

Innehåll

SAMMANFATTNING	2
1. INLEDNING	3
1.1. Syfte och frågeställningar.....	3
1.2. Metod.....	3
1.3. Definition.....	3
1.4. Disposition.....	4
2. BAKGRUND	4
2.1. En förändrad elevsammansättning	4
2.2. Kunskapsgap mellan utrikes och inrikes födda elever	4
2.2.1. Nationella studieresultat	5
2.3. Hur bör utbildningen utformas?	6
2.3.1. Utformning av studiehandledning	7
2.4. Vad säger lagstiftningen om utbildning för nyanlända elever?.....	8
2.4.1. Förberedelseklass	8
2.4.2. Prioriterad timplan.....	8
2.4.3. Anpassad studiegång	8
2.4.4. Studiehandledning	8
3. NYANLÄNDA ELEVER I JÄRFÄLLA.....	9
3.1. Mottagande	9
3.1.1. Skolplacering.....	9
3.1.2. Studiehandledning och modersmålsundervisning	10
3.2. Organisation på skolorna	10
3.2.1. Intervju med rektorer	10
3.2.2. Intervju med enhetschef för Järfälla barn- och elevhälsa.....	11
3.2.3. Intervju med lärare	11
3.2.4. Intervju med nyanlända elever	12
3.3. Möjligheter till förbättrat arbetssätt.....	13
3.4. Hur ser gruppen ”nyanlända elever” ut i Järfälla?	15
3.4.1. Antal nyanlända elever i Järfälla	15
3.4.2. Fördelning av språk	15
3.4.3. Fördelning av antal nyanlända elever per skola	16
3.4.4. Deltagande i studiehandledning	17
4. ANALYS.....	19
4.1. Kommunikation och samarbete inom kommunen.....	19
4.2. Elevhälsa	19
4.3. Skolplaceringar.....	19
4.4. Studiehandledning	20
4.5. Organisation av FBK.....	21
4.6. Språkutvecklande arbetssätt	21
5. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG	22
6. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING.....	23
BILAGOR	23
Bilaga 1 - Språk inom gruppen nyanlända elever	24

SAMMANFATTNING

Syftet och målsättningen med utredningen har varit att få kunskap om hur de nyanländas skolsituation ser ut i Järfälla och undersöka om skolsituationen samt kunskapsresultaten kan förbättras på något sätt. I juni 2017 fanns 403 nyanlända elever i Järfälla skolor. Det är en heterogen grupp som representerar sammantaget 40 olika språk. De absolut största språkgrupperna är dock dari/parsi och arabiska. Noterbart är också att tre fjärdedelar av det totala antalet nyanlända elever är i högstadietålder.

Gruppen nyanlända elever har generellt sett en lägre måluppfyllelse än andra elever. Att det finns skillnader i studieresultat mellan inrikes födda elever och utrikes födda elever är väntat, men allt pekar på att gapet ökar. Detta förklaras genom demografiska skiften inom gruppen utrikes födda elever. Dels har den genomsnittliga åldern vid ankomsten till Sverige stigit, dels har ett skifte skett vad gäller sammansättningen av ursprungsregioner från vilka eleverna kommer. En större andel av utrikes födda elever kommer från Afrika och Asien där utvecklingsländer som Somalia och Afghanistan svarar för en betydande del av invandringen.

Många barn som invandrat har flytt från krig och förtryck och kan bära med sig traumatiska upplevelser. Det förefaller rimligt att anta att elevernas allmänna mående likaså påverkar studieresultatet. Elevhälsoarbete har därför en viktig roll att spela för att bidra till goda kunskapsresultat. Det kan därför anses finnas skäl för att utöka Järfälla barn- och elevhälsa uppdrag så att nyanlända elever kan ges stöd i större utsträckning.

Utredningen lyfter att skolplaceringarna av nyanlända elever i Järfälla i stor utsträckning sker efter elevernas bostadsadresser. Detta bidrar till en skev fördelning mellan skolorna. Till exempel tar Tallbohovskolan emot 107 av de totalt 304 nyanlända elever som går i årskurs 6-9. Detta bör anses motarbeta kommunens vilja att motverka skolsegregationen. Ett alternativt sätt att hantera skolplaceringarna kan vara att skolorna planerar för ett antal platser som öronmärks för nyanlända elever. En sådan modell behöver förankring och samsyn. Därför anses att en lämplig modell för skolplaceringar av nyanlända elever bör tas fram i samråd med JSC och rektorer.

I utredningen förs även en diskussion om huruvida studiehandledningen fungerar tillfredställande i Järfälla. För en framgångsrik studiehandledning krävs samverkan mellan studiehandledare och ämneslärare, vilket både rektorer och studiehandledare lyfter fram som ett viktigt område att utveckla. Att förankra fungerande kommunikationskanaler kan vara en åtgärd, men det kan finnas andra mer organisatoriska aspekter som skulle kunna bidra till en mer effektiv studiehandledning. Inom detta område anses mer kunskap behövas för att kunna lägga fram ett genomtänkt förslag. Därför föreslås i utredningen att organisationen av studiehandledningen utreds ytterligare med ambition om att kunna ge förslag på förbättrande åtgärder.

1. INLEDNING

Gruppen nyanlända elever har generellt sett en lägre måluppfyllelse än andra elever, vilket kan tyckas naturligt med tanke på elevernas i vissa fall korta skolbakgrund och den språkliga barriären. Denna utredning är en del av barn- och ungdomsförvaltningens systematiska kvalitetsarbete och syftet är att få kunskap om hur de nyanländas skolsituation ser ut i Järfälla och om skolsituationen samt kunskapsresultaten kan förbättras på något sätt.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet och målsättningen med utredningen är att få kunskap om hur de nyanländas skolsituation ser ut i Järfälla och undersöka om skolsituationen kan förbättras på något sätt. Utredningen kommer även belysa hur elevernas möjlighet till integration i samhället i stort påverkas av skolorganisationen riktad mot de nyanlända eleverna. Följande frågeställningar ligger i fokus för utredningen:

- Hur ser gruppen ”nyanlända elever” ut i Järfälla?
- Vilka förutsättningar har de?
- Hur fungerar mottagningen och kartläggningen av nyanlända?
- Hur arbetar man i förberedelseklasserna (FBK) på de olika skolorna i Järfälla?
- Hur fungerar studiehandledningen?
- Hur stöttar Järfälla barn- och elevhälsa (JBE) de nyanlända eleverna?
- Hur ser elevernas skolresultat ut?

1.2. Metod

Utredningen är en till stor del kvalitativ studie som beskriver skolornas och Järfälla språkcentrums (JSC) arbetssätt. För att kunna besvara ovanstående frågeställningar har följande former av datainsamling genomförts:

- Kartläggning av gruppen nyanlända i Järfälla
- Fokusgrupper med nyanlända elever
- Intervjuer med studiehandledare, lärare i FBK och skolledare
- Intervju med enhetscheferna för JSC
- Intervju med enhetschefen för JBE
- Datainsamling av nyanländas skolresultat på riksnivå

1.3. Definition

I denna utredning används skollagens definition av en nyanländ elev:

”Med nyanländ ska avses den som har varit bosatt utomlands och som numera är bosatt här i landet eller ska anses bosatt här och som har påbörjat sin utbildning här efter höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.”¹

---

¹ Skollagen 3 kap. 12 a §

1.4. Disposition

Detta inledande avsnitt syftar till att ge läsaren en förståelse för uppdraget som barn- och ungdomsförvaltningen har haft. Avsnitt två avser ge läsaren bakgrundsinformation om nyanländas studiesituation genom att ett antal rapporter belyses. I det följande, tredje avsnittet ligger fokus på förhållanden i Järfälla. Dels beskrivs hur gruppen ”nyanlända elever” ser ut samt hur mottagandet och undervisningen är utformad. I avsnitt fyra förs en sammanfattande diskussion. Slutligen presenteras utredningens slutsatser i avsnitt fem.

2. BAKGRUND

2.1. En förändrad elevsammansättning

En allt större andel av eleverna i svenska skolan är födda i ett annat land än i Sverige. 1988 uppgick andelen utrikes födda elever i årskurs 9 till 3 procent vilket ökade till 12 procent år 2014². Enligt statistik från Migrationsverket som publiceras i regeringens betänkande *Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasiet* framgår att cirka 104 400 barn sökt asyl i Sverige under åren 2014-2016, vilket kan jämföras med en hel årskurs elever som vanligtvis utgörs av cirka 100 000 barn.³

Enligt uppgifter i betänkandet fanns det hösten 2016 cirka 56 500 nyinvandrade elever⁴ i Sveriges grundskolor, vilket beräknas till 5,6 procent av den totala elevgruppen. Majoriteten av dessa elever (95 procent) går i kommunala skolenheter. Eftersom majoriteten av de nyanlända eleverna är pojkar, så har elevsammansättningen förändrats mer bland pojkarna än flickorna.⁵

2.2. Kunskapsgap mellan utrikes och inrikes födda elever

Det är sedan tidigare känt att elever med utländsk bakgrund i genomsnitt klarar sig sämre i grundskolan än elever med svensk bakgrund. I rapporten *Ankomst och härkomst* kartläggs resultatskillnaderna samt hur dessa har utvecklats över tid. För analysen används data som täcker samtliga elever som gick ut årskurs 9 under perioden 1988-2014.

Medan strax över 90 procent av alla inrikes födda elever uppnår gymnasiebehörighet är motsvarande siffra för utrikes födda elever cirka 65 procent. Analysen visar också att en ökande andel av de elever som presterar sämst, det vill säga de 10 procent elever som har sämst genomsnittsbetyg, består av utrikes födda elever. I början av mätperioden år 1988 var ungefär 17 procent av dessa elever utrikes födda, vilket ökar till att ligga på mellan 25-30 procent åren 2010-2014.⁶

I rapporten framgår att några grupper av de utrikes födda eleverna har särskilt stora svårigheter att lyckas i skolan. Det handlar främst om elever som invandrat efter sju års ålder, samt elever från sämre socioekonomiska förhållanden. Resultaten visar

² Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund

³ Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasiet (sid. 51)

⁴ Begreppet ”nyinvandrade elever” skiljer sig från begreppet ”nyanlända elever” då det exkluderar nyanlända elever som saknar personnummer.

⁵ Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasiet (sid. 56, 60). Observera att siffrorna endast avser nyanlända elever som blivit folkbokförda.

⁶ Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund (sid. 12, 55)

också att elever som är födda i Afrika samt ensamkommande flyktingbarn löper en signifikant högre risk att inte klara skolan. I dessa grupper är den genomsnittliga åldern vid invandringen betydligt högre än för andra grupper av utrikes födda elever, vilket innebär att dessa elever har mindre tid på sig att klara skolan⁷.

Vilket land eller en region en individ kommer ifrån har givetvis betydelse för skolresultaten, eftersom den tidigare skolbakgrunden kan vara mer eller mindre omfattande. Många barn som invandrat har flytt från krig och förtryck och kan bära med sig traumatiska upplevelser. Det förefaller rimligt att anta att elevernas allmänna mående likaså påverkar studieresultaten.

Att det finns skillnader i studieresultat mellan inrikes födda elever och utrikes födda elever är väntat, men rapporten pekar även på att gapet ökar. Detta förklaras genom demografiska skiften inom gruppen utrikes födda elever. Dels har den genomsnittliga åldern vid ankomsten till Sverige stigit, dels har ett skifte skett vad gäller sammansättningen av ursprungsregioner från vilka eleverna kommer. En större andel av utrikes födda elever kommer från Afrika och Asien där utvecklingsländer som Somalia och Afghanistan svarar för en betydande del av invandringen.⁸

2.2.1. Nationella studieresultat

Skolverket använder inte begreppet ”nyanlända elever” i sin statistik över kunskapsresultaten. Istället används begreppen nyinvandrade elever⁹ och elever med okänd bakgrund¹⁰. I tabellen nedan visas de nationella kunskapsresultaten läsåret 2015/16 för olika typer av elevkategorier.

Grundskolan – Betyg och Prov – Riksnivå

2015/16	Genomsnittligt meritvärde beräknat på 17 ämnen ⁵⁾			Andel (%) elever som ej nått kunskapskraven i ett, flera eller alla ämnen		
	Totalt	Flickor	Pojkar	Totalt	Flickor	Pojkar
Samtliga elever	224,1	241,1	208,7	25,8	20,1	30,7
Totalt exkl. elever med okänd bakgrund	229,2	242,6	216,6	21,9	19,1	24,5
Totalt exkl. nyinvandrade och okänd	234	247,3	221,5	18,9	16,4	21,3
Nyinvandrade elever	130,3	138	124,3	79,3	77,5	80,8
Elever med okänd bakgrund	45,5	85,8	37,6	97,5	90	98,7
Elever med svensk bakgrund	236,9	250,4	224,2	16,4	14	18,7
Elever med utländsk bakgrund	203,7	216,8	191,7	40	36,2	43,5
därav						
Födda i Sverige	227	239	215,5	26,9	23,9	29,7
Födda utanför Sv, inv. före 2007	230,7	243,9	217,5	23,3	19,7	26,9
Födda utanför Sv, inv. 2007 el. senare	166,3	177,9	156,3	61,1	57,8	63,8

Den översta kategorin i tabellen beskriver resultaten för samtliga elever. Sedan beskrivs de totala resultaten när elever med okänd bakgrund respektive nyinvandrade elever tillsammans med elever med okänd bakgrund exkluderas. Därefter visas statistik för nyinvandrade elever, elever med okänd bakgrund följt av elever med svensk bak-

⁷ Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund (sid. 13)

⁸ Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund (sid. 24)

⁹ Skolverkets definition av nyinvandrade elever: ”Nyinvandrande elever har båda föräldrarna födda utomlands, eleven är själv född utomlands och har kommit till Sverige de senaste 4 åren. De har inte bott i Sverige eller gått i svensk skola tidigare.”

¹⁰ Skolverkets definition av elever med okänd bakgrund: ”Elever med okänd bakgrund saknar personnummer. Gruppen omfattar nyanlända elever som inte hunnit få personnummer samt enstaka elever som har skyddad identitet med hemliga personnummer”.

grund respektive utländsk bakgrund. Med svensk bakgrund avses inrikes födda elever med minst en förälder född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses utrikesfödda eller inrikes födda elever vars båda föräldrar är födda utomlands.

Elever med utländsk bakgrund, i synnerhet nyinvandrade elever samt elever med okänd bakgrund, når sämre skolresultat än elever med svensk bakgrund. Särskilt låga är resultaten för elever med okänd bakgrund vilket beror på att den största delen av eleverna i regel har varit i Sverige mindre än ett år. Tabellen visar också en tydlig tidsdimension i skolresultaten – elever med utländsk bakgrund som är födda utanför Sverige men som är invandrande före 2007 når tydligt bättre resultat än elever som är födda utanför Sverige och har invandrat 2007 eller senare. Vidare noterbart är att könsskillnaden som råder mellan svenska elever även återfinns bland elever med utländsk bakgrund – flickor presterar bättre än pojkar både vad gäller meritvärde och andelen som når kunskapskraven i alla ämnen.

2.3. Hur bör utbildningen utformas?

Utbildning för nyanlända elever främjas i stor utsträckning av samma faktorer som gäller för utbildning i stort. Men det finns också särskilda utmaningar och möjligheter. I granskningar av skolors arbete med utbildning för nyanlända har Skolinspektionen identifierat faktorer som kan påverka skolors och huvudmäns arbete i positiv riktning. De iakttagelser myndigheten gjort sammanfaller med vad forskning och andra utredningar på området pekat ut som framgångsfaktorer.

Följande organisatoriska faktorer betonar Skolinspektionen som viktiga:

- Struktur - Det finns strukturer för samarbete och kommunikation mellan de verksamheter inom kommunen som de nyanlända eleverna kommer i kontakt med.
- Helhetssyn - Inom skolan finns en helhetssyn på de nyanlända eleverna som ingår i allt från samverkan mellan lärare, rektors pedagogiska ledarskap och skolans utvecklingsarbete. Strategier för elevernas utbildning tas fram gemensamt i organisationen och ansvaret ligger inte på enskilda lärare.
- Bedömning av elevens kunskaper - En bedömning av elevens kunskaper och erfarenheter görs i ett tidigt skede för att utbildningen ska kunna anpassas efter individen. Bedömningarna överlämnas såväl muntligt som skriftligt till de mottagande skolorna.
- Aktivt utvecklingsarbete - För att motverka skolsegregation tillämpar kommunen en modell för resursfördelning mellan skolorna som kombineras med ett aktivt utvecklingsarbete för att öka måluppfyllelsen för alla elever.

Följande faktorer i undervisningen betonar Skolinspektionen som viktiga:

- Spridning av elevens kunskap och erfarenheter - Resultaten av kartläggningen av elevens kunskaper och erfarenheter sprids till alla berörda lärare som anpassar undervisningen efter det som framkommit i kartläggningen.
- Språkutvecklande arbetssätt - Alla lärare (inklusive ämneslärare) har kunskap i språkutvecklande arbetssätt, kompetens i vad det innebär att lära sig ett nytt språk, kunskap om hur andraspråksinläring går till och en medvetenhet om vilka förutsättningar som gynnar språkutveckling.
- Språkinläring i alla ämnen - Språkinläring sker i alla ämnen. En elev som ännu inte nått förstaspråksnivå i svenska gynnas av att ämneslärare aktivt ar-

betar för att också lära ut den svenska som är specifik för respektive ämne. Ett sådant förhållningssätt ligger i linje med ett språkutvecklande arbetssätt.

- Hög tilltro - Lärarna har tilltro till elevens förmåga och ställer tydliga, höga och uppnåbara krav på elevens ansträngningar och prestationer.
- Studiehandledning - Studiehandledning innebär att eleven får hjälp, via sitt modersmål, att förstå och ta del av undervisningen i olika ämnen. Studiehandledning på modersmålet ges efter elevens behov för att eleven ska få förutsättningar att kunna följa undervisningen och för att kunskapsutvecklingen inte ska stanna upp. När eleven får visa sina kunskaper utan språkbarriärer, stärks självförtroende och studiemotivationen. Det möjliggör också för lärare att få en ökad förståelse för elevens faktiska kunskaper i respektive ämne.¹¹

2.3.1. Utformning av studiehandledning

Professor Nihad Bunar på Stockholms universitet menar att studiehandledningen är det viktigaste verktyget vid undervisning av nyanlända elever. Bunar identifierar följande framgångsfaktorer för studiehandledning:

- att man först bedömer elevens språk- och ämneskunskaper,
- att insatserna anpassas efter elevens förutsättningar och behov,
- att skolan har kompetens om flerspråkighet,
- att studiehandledaren och elevens lärare samverkar, och
- att undervisning ges växelvis på elevens modersmål och på svenska, för att eleven ska utveckla verktyg för sitt eget lärande.¹²

Studiehandledningen kan organiseras på olika sätt. Studiehandledning kan till exempel ges som en förberedelse inför lektioner. Att få bygga upp en förförståelse för ämnet på modersmålet kan ge en större trygghet och fördjupa lärandet. En del studiehandledning sker under lektionen. De elever som har svårt att ta till sig undervisningen gynnas av att få hjälp direkt vid inläringstillfället. Det är också möjligt att ge studiehandledning efter lektionstillfället som en repetition av ett visst undervisningsmoment. Denna modell tycks vara den vanligaste i Järfälla. Vilken modell som tillämpas bör avgöras från fall till fall och anpassas efter undervisningsinnehållet och efter elevernas behov.¹³

I vissa fall är studiehandledare anställda på skolan och i andra fall finns en central enhet i kommunen där studiehandledare är anställda och där skolorna får beställa studiehandledning efter behov. Det sistnämnda gäller för Järfälla där JSC står för den centrala organisationen av studiehandledning. Det finns inga krav angivna för vilken utbildning eller kompetens en studiehandledare ska ha. Oftast efterfrågas kunskaper i ett visst språk, pedagogisk insikt, kännedom om svenska skolsystemet och kompetens inom ett visst eller flertal ämnen. Det bör understrykas att uppdraget som en studiehandledare har är komplext. Få studiehandledare har sådana ämneskunskaper att de kan handleda i skolans samtliga ämnen och studiehandledarens uppdrag blir därför beroende av en tät kontakt med ämneslärarna.¹⁴

¹¹ Se Skolinspektionens hemsida: <https://www.skolinspektionen.se/nyanlandaelever>

Se även Skolverkets allmänna råd med kommentarer - Utbildning för nyanlända elever, Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasiet, sid. 212 och Skolhuvudmännens mottagande av nyanlända elever i grundskolan – Utbildning så fort som möjligt

¹² <https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nyanlandas-larande/studiehandledning-1.205961>

¹³ Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutveckling hos flerspråkiga elever

¹⁴ Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutveckling hos flerspråkiga elever

2.4. Vad säger lagstiftningen om utbildning för nyanlända elever?

2.4.1. Förberedelseklass

Ett vanligt sätt att organisera utbildningen för nyanlända elever är att erbjuda undervisning i FBK. Rektor får enligt skollagen besluta att en elev delvis ska undervisas i FBK, om eleven saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen. Undervisningen i FBK ska dock avbrytas så fort eleven bedöms ha tillräckliga kunskaper för att kunna delta i ett visst ämne i ordinarie undervisning. Tanken är att elever ska inkluderas i ordinarie klass för att lära sig det svenska språket fortare och odla sociala kontakter. Undervisning i förberedelseklass får enligt lag inte pågå längre än två år.¹⁵

2.4.2. Prioriterad timplan

Hur många timmar som undervisningen i grundskolan ska omfatta i respektive ämne framgår av den så kallade timplanen. Rektor på en skola kan besluta om att omfördela tiden mellan olika ämnen, vilket kallas prioriterad timplan. Timmar får endast omfördelas till svenska eller svenska som andraspråk och en elev får endast ha en prioriterad timplan under maximalt ett år. Ett beslut om prioriterad timplan innebär att en nyanländ elev i grundskolan kan få mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever, men mindre tid i andra ämnen. Prioriterad timplan kan vara ett alternativ för elever som gynnas av att koncentrera sig på ämnet svenska eller svenska som andraspråk, utan att riskera att inte nå målen i de ämnen som prioriteras bort.¹⁶

2.4.3. Anpassad studiegång

En rektor kan även fatta beslut om anpassad studiegång om det särskilda stödet för en elev i grundskolan inte kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar. Anpassad studiegång innebär att skolan frångår timplanen för en elev, till exempel genom att ta bort ämnen.¹⁷

2.4.4. Studiehundledning

Nyanlända elever har rätt till studiehundledning i den mån de är i behov av det.¹⁸

---

¹⁵ Skollagen 3 kap. 12f §

¹⁶ Skolförordningen, 9 kap. 4 a §

¹⁷ Skollagen 3 kap. 12 första stycket.

¹⁸ Skolförordningen 5 kap. 4 §

3. NYANLÄNDA ELEVER I JÄRFÄLLA

3.1. Mottagande

Enligt lag ska en nyanländ elevs kunskaper bedömas inom två månader efter det att eleven tagits emot inom skolväsendet. Bedömningen ska ligga till grund för beslut om placering i årskurs, eventuell placering i FBK och hur tiden ska fördelas mellan ämnena. Det är rektorn vid den skolenhet som eleven är placerad vid som ansvarar för att en bedömning görs.¹⁹

Mottagandet av nyanlända elever i Järfälla är centraliserat via JSC, vilket innebär att samtliga nyanlända elever passerar JSC inför skolstarten. I dagsläget påbörjar JSC arbetet med bedömningen av nyanlända elevers kunskaper innan en elev har fått en skolplacering. Detta står i strid mot lagstiftningen som betonar att rektorn ansvarar för att en bedömning görs, vilket innebär att bedömningen måste ske efter att en elev placerats vid en skola. Skolinspektionen har uppmärksammat bristen i tillvägagångssättet vid granskningar av andra kommuner som har centrala mottagningsenheter, men har avstått från att ingripa. Skolinspektionen har i sin bedömning vägt in att kommunen har haft svårt att hitta skolplaceringar med anledning av det stora flyktingmottagandet och har därför visat förståelse för att bedömningen påbörjats innan skolplacering ägt rum. Bristen har därför bedömts vara av ringa karaktär. Sannolikt kommer bristens karaktär bedömas strängare i takt med att flyktingmottagandet stagnerar eller stabiliseras i kommunerna. JSC bör därför justera rutinerna i Järfälla kring mottagandet och bedömningen av elevernas kunskaper, så att bedömningen görs på uppdrag från rektorn vid den skola eleven är placerad.²⁰

Det centrala mottagandet i Järfälla omfattar följande moment:

- Introduktion
- Bedömning av elevens kunskaper, det vill säga pedagogisk kartläggning
- Hälsoundersökning samt vaccinationsprogram

Introduktionen innehåller information om skolan, studiehandledning och modersmålsundervisning. I den pedagogiska kartläggningen undersöks elevernas skolbakgrund, språk och kunskaper. Även numeracitet och litteracitet kartläggs. Den pedagogiska kartläggningen förmedlas senare vidare till elevens skola som ser till att aktuella lärare tar del av bedömningen. Vid hälsoundersökningen bistår Järfälla barn- och elevhälsa (JBE) med skolläkare och skolsköterska.

3.1.1. Skolplacering

Oftast blir eleverna placerade i den skola som är ansvarig för skolpliktsbevakningen för det område som eleven bor i. Den skolpliktsbevakande skolan är skyldig att erbjuda skolplats till de elever som bor i det område där skolan bevakar skolplikten. Om en elev eller förälder har önskemål om en annan skola än den skolpliktsbevakande, är det rektorn på den önskade skola som beslutar om plats kan erbjudas eleven. Rektorn på den skola som tar emot eleven fattar beslut om klassplacering, eventuell placering i FBK och hur undervisningen ska organiseras.

---

¹⁹ Skollagen 3 kap. 12 c-e

²⁰ Skolinspektionen 2017-02-24: Dnr 41-2016:7652, 41-2016:7532

<https://www.jpifonet.se/Views/Pages/GetFile.ashx?portalId=26&cat=610&docId=2921287&propId=65>

3.1.2. Studiehandledning och modersmålsundervisning

Under elevernas första läsår erbjuder JSC en timmes studiehandledning per vecka utan kostnad för skolorna. Studiehandledningen kan ske individuellt eller i grupp på elevens egen skola, men kostnaden sker per individ oavsett om studiehandledningen sker individuellt eller i grupp. Om en elev har ett större behov av studiehandledning än den timme per vecka som JSC anordnar, ska skolan köpa in extra timmar. En timmes studiehandledning kostar 900 kronor²¹.

3.2. Organisation på skolorna

När eleven väl har fått en skolplacering övergår ansvaret för mottagandet till de enskilda skolorna. För att undersöka hur mottagandet och organisationen kring nyanlända elever ser ut har rektorer på tre skolor samt enhetschefen på JBE intervjuats. Dessutom har lärare som arbetar i FBK samt studiehandledare intervjuats. Som en kompletterande bild har även intervjuer genomförts med elever i FBK.

3.2.1. Intervju med rektorer

Det vanligaste sättet i Järfälla är att organisera undervisning för nyanlända elever i FBK. Yngre elever upp till nio år inkluderas oftast direkt i ordinarie klass. När skolorna tar emot eleverna genomförs ett inskolningssamtal där eleven, vårdnadshavare, lärare/mentor samt rektor deltar. Vid mötet ges information om vardagliga rutiner samt hur undervisningen kommer att genomföras. Mottagandet ser likartat ut mellan skolorna, men kan skilja sig åt vad det gäller vilka funktioner på skolorna som deltar i mötet. Mottagandet anpassas givetvis efter barnens ålder.

Efter inskolningssamtalet lägger skolorna upp en plan för hur det fortsatta arbetet ska ske. I planen anges hur arbetet ska läggas upp i FBK, vilka ämnen som eleven ska läsa i ordinarie klass och hur skolan ska arbeta med svenska som andraspråk (SVA). Beroende på den nyanlända elevens bakgrund och kunskapsnivå fattas ibland beslut om anpassad studiegång eller prioriterad timplan (se rubrik 2.4 *Vad säger lagstiftningen om utbildning för nyanlända elever?*). I synnerhet elever med knapp skolbakgrund och som anlänt till Sverige i högstadiålder, anses gynnas av att koncentrera sina studier på ett mindre antal ämnen och fokusera på språkutvecklingen.

Intervjun med rektorerna tyder på en medvetenhet om vikten av att inkludera eleven i ordinarie undervisning i så stor utsträckning som möjligt utifrån elevens förutsättningar. Synsättet om att eleverna i första hand tillhör ordinarie klass och att FBK är en stödinsats utifrån elevernas behov av särskilt stöd, uppfattades också vara närvarande hos rektorerna.

Rektorerna menar att precis som med all annan utbildning ska undervisningen för nyanlända vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Även betonas vikten av att arbeta utifrån språket och språkutvecklingen hos eleverna. Tre särskilt betydande komponenter belyses för att arbeta framgångsrikt med nyanlända elever:

- SVA-kompetens
- Erfarenhet av att arbeta med nyanlända
- Kunskap om aktuell forskning

---

²¹ Priset är beräknat utifrån en lärares tjänstgöring på heltid och år. I kostnaden ingår bl.a. lärarens förberedelse- och efterarbete, arbetsgivaravgifter och semesterersättning, resekostnad, friskvård, kompetensutveckling samt sjukersättning.

Skolorna nyttjar studiehandledningen som JSC erbjuder kostnadsfritt, det vill säga en timme per vecka per elev första läsåret. Rektorer anser att studiehandledningen inte fungerar optimalt och menar därför att kvaliteten på studiehandledningen behöver ses över. Det uttrycks dock en förståelse för studiehandledarens svåra uppdrag (se rubriken *Utformning av studiehandledning*). Tallbohovskolans rektor understryker att det är nödvändigt att lärarna har kontakt med studiehandledarna för att studiehandledningen ska uppfylla sitt syfte. För att förbättra kommunikationen mellan lärarna och studiehandledarna har Tallbohovskolan infört ett så kallat "torgmöte" som äger rum varje fredag. Under detta möte ges lärare och studiehandledare möjlighet att diskutera undervisningsupplägg för gemensamma elever. Både lärargruppen och studiehandledarna kommer även ha en kontaktperson som ska tjäna som sammanbindande länk mellan grupperna.

En stor andel av de nyanlända eleverna bedöms av rektorerna ha psykosociala bekymmer. Om eleverna mår dåligt skickas de till kuratorn i ett första steg, sedan följer möte på Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) om eleverna mår mycket dåligt. Men insatskedjan upplevs ta för lång tid och eleverna mår fortsatt dåligt utan att erbjudas rätt stöd, vilket beskrivs skapa frustration bland lärare. En del lärare uppfattas ta sig an uppgifter av social och stödjande karaktär då de ömmar och värnar om eleverna. Men det gör också deras arbete känslomässigt belastande. Rektorer menar därför att det är viktigt att lärarna är professionella och avgränsar sig till lärandeuppdraget. På Tallbohovskolan har man tagit hjälp av skolpsykologen som har föreläst om elevernas problematik och om hur lärarna bör hantera detta.

3.2.2. Intervju med enhetschef för Järfälla barn- och elevhälsa

Elevhälsoarbetet gentemot de nyanlända eleverna fungerar på samma sätt som för andra elever. Det stöd som JBE erbjuder och som kommer nyanlända elever till del, sker genom JBE:s personal som finns på plats i skolornas elevhälsoteam. Det rör sig exempelvis om skolsköterskor och kuratorer.

En del av de nyanlända eleverna är i behov av behandling, vilket ligger utanför elevhälsans uppdrag och kompetenstillgång. Istället är det landstinget som har ansvaret gentemot de nyanlända eleverna som mår dåligt genom att erbjuda behandling inom psykiatri. I Järfälla finns BUP som kan hjälpa till viss del. BUP blir dock aktuellt endast vid svårare fall, exempelvis då en elev är suicidal och det finns en upplevelse av att stödsatser inte sätts in tillräckligt snabbt.

JBE:s enhetschef anser att JBE skulle kunna stödja skolorna och eleverna ytterligare om mer resurser riktades till kuratorer och skolpsykologer. JBE skulle också kunna ge pedagogiskt stöd till personal som jobbar med nyanlända elever. Till exempel genom att coacha FBK-lärare kring pedagogiska frågor.

3.2.3. Intervju med lärare

Lärare i förberedelseklass

I fokusgruppen deltog sex lärare som arbetar i FBK på Tallbohovskolan. Lärarna berättar att de i dagsläget delar in klasserna efter ålder. Undervisningen bedrivs i centralt belägna klassrum på skolan vilket anses vara bra för integrationen och inkluderingen. Grupperna beskrivs rent kunskapsmässigt vara heterogena – "en del elever är analfabeter, en del läser ledarsidan i DN" menar en av lärarna. Det har funnits tan-

kar på att dela in klasserna efter kunskapsnivå, men nackdelen anses vara att eleverna är så olika socialt och mognadsmässigt.

Att ha små klasser med max 13 elever är viktigt för att kunna optimera lärandet, anser lärarna. Här efterfrågas riktlinjer för FBK som ska gälla för kommunen i helhet. Lärarna menar också att det skulle underlätta om det fanns en resurs i klassrummet som kunde något av de större språken. Därutöver anser lärarna att det är viktigt att eleverna deltar i fler timmar studiehandledning. ”Även om det kostar mycket så är det välinvesterade pengar på sikt”, anger en av lärarna. Lärarna påtalar att kontakten med studiehandledarna behöver utvecklas. Vidare anser de vidtalade lärarna att JSC:s kartläggning ibland kan vara knapphändig. I synnerhet kunskapen i engelska upplevs vara överskattad.

Det hälsofrämjande perspektivet är viktigt dels för elevernas mående, dels för studieresultaten framhåller ett flertal av lärarna. Dock anser lärarna att elevhälsoarbetet kan utvecklas och att det därför är nödvändigt att rikta mer resurser till elevhälsan.

Studiehandledare

Tre studiehandledare har intervjuats i grupp. Studiehandledning äger rum på skolorna vilket innebär att studiehandledaren åker ut till respektive skola för att träffa sina elever. Studiehandledarna beskriver sitt uppdrag som utmanande och organisationen kring studiehandledningen beskrivs fungera olika bra på olika skolor. De utmaningar som nämns handlar bland annat om otillräcklig information från ämnesläraren om vad studiehandledaren ska fokusera på under studiehandledningen. Studiehandledaren tvingas ibland även agera som konfliktlösare och tolk när de kommer till skolorna, vilket kan stjåla tid från studiehandledningen.

Studiehandledarna efterfrågar en tätare kommunikation med lärarna och en bättre organisation från skolornas sida när det gäller det praktiska, såsom lokaler och schemaläggning. Dessutom önskar de återkoppling från lärarna om vilka resultat studiehandledningen gett, annars finns ingen kunskap om hur undervisningen kan förbättras. Ytterligare en tanke är att skolorna med många elever som talar ett visst språk bör ha studiehandledare anställda på skolan. Placeringarna av nyanlända elever skulle också kunna ske efter språktillhörighet, det vill säga att FBK blir homogena rent språkmässigt. Då kan organisationen och kommunikationen underlättas markant och studiehandledningen kan genomföras mer effektivt, menar studiehandledarna.

3.2.4. Intervju med nyanlända elever

Två fokusgrupper har genomförts med nyanlända elever i FBK. Den ena fokusgruppen bestod av yngre elever i årskurs 4-5 på Aspnässkolan. Eleverna kom från Syrien, Tadjikistan, Rumänien, Libanon, Burundi, Somalia, Irak och Grekland. Eleverna hade olika omfattande skolbakgrund från att inte ha någon skolbakgrund alls till 5-6 års tidigare skolgång. Eleverna anlände till Sverige under år 2015-2016.

Den andra fokusgruppen bestod av fem ensamkommande pojkar i årskurs 6-9 på Tallbohovskolan. Pojkarna kom samtliga från Afghanistan, var mellan 14-16 år och anlände till Sverige under år 2015. Några av pojkarna hade upp till 7 års tidigare skolgång, medan någon saknade tidigare skolgång helt.

Nyanlända elever på Aspnässkolan

Samtliga av eleverna på Aspnässkolan berättar att de trivs mycket bra i sin skola och att de gillar både sina kamrater och lärare. Att vara med andra barn och att lära sig läsa och skriva samt att lära sig svenska ansåg de vara det mest viktiga med skolan. Flertalet av eleverna tyckte att det var svårt och skrämmande under den första tiden i skolan. Språkförbristningen gjorde det svårt att få kompisar och det var svårt att hänga med i skolarbetet. När eleverna utvecklade svenskan underlättades situationen. En del av eleverna fick hjälp av andra elever på skolan som talar samma modersmål. Eleverna anser att de fick bra stöttning av sin lärare, men att de skulle ha behövt mer stöd i att utveckla svenskan.

Eleverna är överens om att FBK är nödvändigt för att eleverna ska kunna delta i undervisning i ordinarie klass. Detta gäller i synnerhet utvecklingen av svenskakunskaperna. Studiehandedningen beskrivs fungera bra och anses vara viktig eftersom studiehandedaren kan förklara svenska ord och begrepp som eleverna inte förstår.

Nyanlända elever på Tallbohovskolan

Även eleverna på Tallbohovskolan uttrycker att de gillar sin skola. När de först kom till Tallbohovskolan kände de sig blyga och osäkra. Läxarbete upplevs vara särskilt svårt då de förväntas arbeta självständigt. Eleverna utnyttjar läxhjälpen som arrangeras på skolan och uppskattar det stödet de erbjuds där. Eleverna berättar också att det varit svårt att delta i ordinarie klasser då språkbarriären är påtaglig. Trots detta anser eleverna att det är bra att de deltar i ordinarie undervisning utifrån integrationsperspektivet, men understryker att de behöver mer stöttning och hjälp av lärarna. I övrigt önskar eleverna mer svenskundervisning.

Eleverna tar del av studiehandedning i grupp. Eleverna betonar att studiehandedningen är viktig för deras lärande och att de skulle vilja få mer stöttning genom studiehandedning. Eleverna berättar att studiehandedningen ibland sker parallellt med andra lektioner, vilket medför att de måste gå ifrån ordinarie lektioner.

Gällande den sociala utvecklingen berättar eleverna att de har kompisar i och utanför skolan. Det framstår dock som att de flesta kompisarna också är barn från Afghanistan. Eleverna upplever att det är svårt att interagera med andra elever på skolan dels på grund av språkbarriären, men också på grund av kulturella skillnader. Livet utanför skolan beskrivs vara svårt för några av eleverna. Boendesituationen fungerar sämre för dessa elever och de känner sig ensamma. Men det fanns också elever som berättade att boendesituationen fungerar mycket bra och att relationen till deras gode man är både trygg och omsorgsfull. Någon av eleverna har fått uppehållstillstånd, medan de flesta väntar på besked. Väntan var uppenbart påfrestande för eleverna.

3.3. Möjligheter till förbättrat arbetssätt

Följande synpunkter har lyfts fram av vidtalade personer som möjliga sätt att förbättra skolsituationen för de nyanlända eleverna.

Klasstillhörigheten borde registreras i Pro-Capita

I nuläget anges FBK-placeringen som primär placering för en elev i FBK och eleven finns därför inte med på klasslistor. Registreringen borde istället vara det omvända, det vill säga att ordinarie klass anger klasstillhörigheten och att FBK-tillhörighet

anges som underordnad information. Det skulle stärka förhållningssättet om att eleven tillhör ordinarie klass och på så vis främja inkludering, menar en av rektorerna.

Individbaserad peng för FBK-elev

I dagsläget finansieras FBK med gruppanslag. Gruppanslaget delas ut för grupper om 12 elever. Om gruppen överstiger 12 elever betalas två gruppanslag ut och så vidare. Detta medför att skolorna ibland har kvar en elev i FBK så att skolan tilldelas fler gruppanslag. Detta skapar låga incitament till full inkludering av nyanlända elever. Barn- och ungdomsförvaltningen har tidigare uppmärksammat problematiken med gruppanslag och förordar en individbaserad peng inför 2018 års budget.

Mer fokus på elevhälsa

Rektorerna betonar vikten av att lärare fokuserar på kunskapsuppdraget och inte i för stor utsträckning ta sig an uppgifter av socialt och stödjande karaktär. Samtidigt framhåller en av rektorerna att skolorna behöver arbeta mer med elevernas mående och därför efterfrågas en förstärkt elevhälsa.

Kartläggning från JSC

Överlag anses att stödet och kartläggningsmaterialet som kommer från JSC är bra och samarbetet beskrivs fungera väl. Rektorerna och lärarna påpekar dock att elevernas kunskaper i engelska överskattas.

Fördelning av nyanlända elever efter skolornas förutsättningar

Samtliga rektorer som har vidtalats anser att det är viktigt att nyanlända elever fördelas jämnt på skolorna efter skolornas förutsättningar att ta emot eleverna på ett bra sätt. Även nyanlända elever anses gynnas av en jämnare fördelning eftersom det kan främja den sociala, språkliga och integrationsmässiga utvecklingen.

Mer effektiv studiehandledning

Två av rektorerna anser att en stor del av arbetstiden för studiehandledarna går till transporter till och från skolor. Det skulle vara mer effektivt att ge studiehandledning på en centralt belägen skola istället, menar dessa rektorer. Eleverna skulle då få åka till undervisningen där alla lärarna är samlade och undervisningen lättare kan ske i grupp. Åtminstone för de äldre eleverna skulle denna modell kunna bli mer effektiv. Alternativt kan de skolor som har många nyanlända elever på sin skola ha studiehandledare anställda på skolan, menar rektorerna.

Spridning av forskning

För att arbeta med nyanlända framgångsrikt, måste skolor utgå från aktuell forskning. Att ta del av forskning förutsätter dock mycket arbete. Därför efterfrågas en central satsning från till exempel JSC. I dagslägget håller JSC i nätverksträffar som mestadels fokuserar på erfarenhetsutbyten skolorna emellan. Detta forum skulle lämpa sig väl för att sprida och diskutera relevant forskning, menar de rektorer som intervjuats.

3.4. Hur ser gruppen ”nyanlända elever” ut i Järfälla?

Detta avsnitt i utredningen avser beskriva hur gruppen nyanlända elever ser ut i Järfälla. De siffror som presenteras är hämtade från JSC och beskriver hur läget såg ut i juni 2017.

3.4.1. Antal nyanlända elever i Järfälla

I tabellen nedan visas det totala antalet nyanlända elever i Järfälla. Denna utredning tillämpar Skolverkets definition av en nyanländ elev, vilket innebär att siffrorna som visas nedan omfattar endast elever som har kommit till Sverige de senaste fyra åren.

Tabell 1.2 Antal nyanlända elever i Järfälla per ålderskategori och placering per juni 2017

	Totalt	Årskurs 1-3	Årskurs 4-5	Årskurs 6-9
Antal nyanlända elever	403	55	44	304
Varav inkluderade i ordinarie klass	186	51	31	104
Varav placerade i FBK	217	4	13	200

Sammantaget finns 403 nyanlända elever i Järfällas grundskolor. Noterbart är att tre fjärdedelar av det totala antalet är i högstadieålder. Mer än hälften av dessa, närmre bestämt 156 elever (39 procent av det totala antalet nyanlända elever) har gått i årskurs 9 vårterminen 2017.

Siffrorna som beskriver antal elever placerade i FBK kan vid en första anblick verka vara låga. Läsaren ska dock ha i åtanke att en elev enligt lag bara tillåts vara placerad i FBK under max två år. Efter två år ska eleverna delta i ordinarie undervisning. Elever upp till 9 år inkluderas oftast direkt i ordinarie klass. Detta förklarar det låga antalet elever i FBK vad gäller de yngre åldrarna.

3.4.2. Fördelning av språk

Nedan presenteras hur språkfördelningen ser ut inom gruppen nyanlända elever. Det är en heterogen grupp där 40 olika språk finns representerade. Det finns dock språk som förekommer oftare än andra och de anges nedan. Kategorin ”Övriga språk” består av olika språk där det som flest finns fem elever representerade. En komplett lista med antal elever per samtliga språk finns i Bilaga 1.

Tabell 1.4 Antal nyanlända elever per språkkategori per juni 2017

	Totalt antal	Andel	Antal elever årskurs 1-3	Antal elever årskurs 4-5	Antal elever årskurs 6-9
Dari/Parsi	101	25 %	2	3	96
Arabiska	83	21 %	12	10	61
Somaliska	44	11 %	3	4	37
Tigrinja	27	7 %	4	1	22
Persiska	23	6 %	2	3	18
Spanska	17	4 %	4	1	12
Polska	12	3 %	3	3	6
Thailändska	12	3 %	4	3	5
Kurdiska	10	2 %	2	1	7
Ryska	9	2 %	3	3	3
Engelska	6	1 %	3	1	2
Övriga språk	59	15 %	13	11	35
Totalt	403	100 %	55	44	304

Dari/parsi är den största språkgruppen följt av arabiskan. En stor andel av de 101 elever som talar dari/parsi är sannolikt ensamkommande barn. Antagandet styrks av det faktum att de flesta ensamkommande barn anländer till Sverige i högstadieålder (eller gymnasieålder) och som siffrorna visar i tabellen är en stor majoritet av eleverna som talar dari/parsi i högstadieålder. Någon exakt siffra på hur många ensamkommande barn som finns i Järfällas grundskolor finns inte att tillgå.

3.4.3. Fördelning av antal nyanlända elever per skola

Fördelningen av nyanlända på respektive skola tydliggörs i följande tabeller. Det är tydligt att nyanlända elever koncentreras till ett urval av skolor. Gällande årskurs 1-5 går sammantaget 55 procent av samtliga nyanlända elever på Aspnässkolan, Tallbohovskolan eller Nybergskola. Jakobsbergs kommun del tar alltså emot över hälften av samtliga nyanlända elever.

Tabell 1.5 Antal nyanlända elever per skola årskurs 1-5 per juni 2017

Skola	Totalt antal elever	Antal nyanlända elever	Andel nyanlända elever
Aspnässkolan	183	30	16 %
Tallbohov	126	15	12 %
Ulvstraskolan	316	15	5 %
Nybergskolan	58	10	17 %
Fjällensskolan	284	6	2 %
Herrestaskolan	182	5	3 %
Skälbyaskolan	393	4	1 %
Lundskolan	339	3	1 %
Neptuniskolan	257	3	1 %
Övriga skolor		0-1	

Vad gäller de äldre eleverna i årskurs 6-9 finns det nyanlända elever på samtliga kommunala skolor, vilket inte var fallet för några år sedan. Även om antalet nyanlända elever på respektive skola har stigit, har Tallbohovskolan i särklass störst antal nyanlända i nuläget. Sett till andel är siffrorna ännu mer talande.

Tabell 1.6 Antal nyanlända elever per skola årskurs 6-9 per juni 2017

Skola	Totalt antal elever	Antal nyanlända elever	Andel nyanlända elever
Tallbohovskolan	222	107	48 %
Källtorpskolan	434	59	14 %
Viksjöskolan	742	41	6 %
Björkebyaskolan	596	40	7 %
Kvarnskolan	340	33	10 %
Fjällensskolan	446	23	5 %
Vittra	171	1	< 1 %

Det är tydligt att placeringarna av de nyanlända eleverna följer bostadssegregationen. Även platsbrist på vissa skolor bör ses som en förhindrande omständighet för att kunna fördela nyanlända elever mer jämnt mellan kommunens skolor. Många skolor har redan nått sin kapacitet vad det gäller antal elever, varpå det inte är möjligt att ta emot fler. Det kan därför tänkas vara rimligt att skolor planerar för att ta emot ett visst antal nyanlända elever i syfte att främja en bättre integration. En bättre sprid-

ning av nyanlända elever skulle sannolikt gynna de nyanlända elevernas skolgång samt avlasta de skolor som i dagsläget tar emot ett stort antal nyanlända elever.

3.4.4. Deltagande i studiehandledning

Som tidigare nämnts har nyanlända elever enligt lag rätt till studiehandledning i den mån de är i behov av det. Enligt siffror som tagits fram är det 371 elever som deltar eller tidigare har deltagit i studiehandledning. Beträffande 32 elever finns ingen uppgift om att de deltar eller ifall de tidigare har deltagit. 105 elever har deltagit i studiehandledning fler terminer än de två inledande som bekostas av JSC.

Det finns inga heltäckande uppgifter om antal timmar studiehandledning respektive skola köper utöver de kostnadsfria som JSC erbjuder. Det finns uppgifter från Tallbohovskolan som visar att skolan under vårterminen 2017 köpte studiehandledning för motsvarande cirka 290 000 kronor, vilket motsvarar 17 timmars studiehandledning i veckan²². Andra skolor, till exempel Aspnäskolan, Fjällensskolan, Viksjöskolan och Fastebolskolan köper in 1-3 timmar studiehandledning per vecka, enligt uppgift från JSC. Det finns även skolor som i regel inte köper in extra studiehandledning.

Det är svårt att påvisa huruvida studiehandledning kommer eleverna till del i tillräcklig utsträckning. Det är tänkbart att en timme studiehandledning per vecka första läsåret har utvecklats till en norm i Järfälla. Frågan är om normen är för låg i förhållande till elevens behov. Det skulle ju kunna vara så att normen förhåller sig till antal timmar kostnadsfri studiehandledning, snarare än till elevens faktiska behov. Det bör dock betonas att resonemanget är spekulativt då tillförlitlig statistik inte finns tillhands i dagsläget.

Skolinspektionen understryker vikten av studiehandledning när det gäller framgångsrik undervisning av nyanlända elever. För att undersöka vilka resultat som kan på visas för Järfällas del, har relationen mellan deltagande i studiehandledning samt godkända betyg i årskurs 9 vårterminen 2017 studerats.

Tabell 1.7 Antal elever som deltar i studiehandledning och nyanlända elevers skolresultat, åk 9

	Totalt antal elever	Varav har fått godkänt betyg i minst 5 ämnen vt 17	Varav har fått godkänt betyg i 1-4 ämnen vt 17	Varav har inte fått något godkänt betyg vt 17
Totalt antal elever	156	43	28	85
Antal elever som deltar eller tidigare deltagit i studiehandledning	148 (95 %)	39 (91 %)	25 (89 %)	84 (99 %)
Antal elever som aldrig deltagit i studiehandledning	8 (5 %)	4 (9 %)	3 (11 %)	1 (1 %)

Av tabellen ovan framgår att de allra flesta nyanlända elever tar del av studiehandledning. Det finns dock inget utifrån siffrorna ovan som pekar på att studiehandledningen i sig är avgörande för huruvida eleven når godkänt betyg. Även bland de elever som inte lyckas nå godkänt betyg i något ämne är andelen elever som deltar i studiehandledning mycket hög.

²² Enligt uppgift från Tallbohovsskolans rektor. Kostnaden består av studiehandledning för 59 elever.

Om man tittar på sambandet mellan hur mycket studiehandledning eleverna deltar i samt godkända betyg visas ett tydligare samband i tabellen nedan. Bland de elever som deltagit i studiehandledning i fler än två terminer har en större andel elever godkända betyg. Man kan även se sambandet bakvänt, det vill säga att bland de elever som deltagit i studiehandledning i två eller färre terminer saknar en större andel godkänt betyg i något ämne. Men att dra en slutsats utifrån underlaget är vanskligt. Tiden en elev har befunnit sig i Sverige och i det svenska skolsystemet är rimligtvis längre bland de elever som deltagit fler terminer i studiehandledning. Elever som deltagit i en till två terminer studiehandledning kanske bara har varit i Sverige dessa terminer. Hur länge en elev har vistats i Sverige är sannolikt en mer betydande förklaringsvariabel än deltagande i studiehandledning för skolresultaten.

Tabell 1.8 Antal terminer studiehandledning och nyanlända elevers skolresultat, åk 9

	Totalt	Varav har fått godkänt betyg i minst 5 ämnen vt 17	Varav har fått godkänt betyg i 1-4 ämnen vt 17	Varav har inte fått något godkänt betyg vt 17
Deltagit i studiehandledning mer än två terminer	32	17 (53 %)	7 (22 %)	8 (25 %)
Deltagit i studiehandledning två eller färre terminer	124	26 (21 %)	21 (17 %)	77 (62 %)

Det går alltså inte utifrån den tillgängliga statistiken att styrka hypotesen om att deltagande i studiehandledning leder till fler godkända betyg bland nyanlända elever. Sambandet kan givetvis finnas i alla fall, men utifrån det underlag som denna utredning utgår från är det svårt att fastslå mönster. Forskning betonar dock studiehandledning som en av de mest viktiga faktorerna för nyanlända att lyckas i skolan. Anledningen till att ett otillförlitligt samband visas beror sannolikt på att elevernas bakgrund och övriga förutsättningar spelar en väsentligt större roll för att erhålla godkänt betyg, varpå studiehandledningens eventuella påverkan blir osynlig i statistiken.

4. ANALYS

Ett större mottagande av nyanlända elever ställer högre krav på huvudmän och skolors mottagande, organisation och arbetssätt. Det innebär både praktiska och kvalitetsmässiga utmaningar. I utredningen har framgångsfaktorer som Skolinspektionen lyfter fram utifrån aktuell forskning belysts under rubriken *Hur bör utbildningen utformas?*.

4.1. Kommunikation och samarbete inom kommunen

Bland annat nämner Skolinspektionen att det bör finnas strukturer för samarbete mellan de verksamheter inom kommunen som de nyanlända eleverna kommer i kontakt med. Inom barn- och ungdomsnämndens verksamhetsområde i Järfälla finns inarbetade strukturer för samarbete mellan olika verksamheter. JSC utför den inledande kartläggningen av de nyanlända elevernas kunskaper och sprider resultatet till skolorna samt till berörda lärare. Överlag beskrivs kontakten mellan JSC och skolorna fungera bra, varpå de inarbetade rutinerna bedöms vara tillräckliga.

4.2. Elevhälsa

Större anledning till oro bör riktas mot det hälsofrämjande arbetet som ska ske gentemot eleverna. Skolorna har ett ansvar att erbjuda stöd genom det allmänna elevhälsoarbetet, men om eleverna är i behov av ytterligare stöd exempelvis genom behandling förflyttas ansvaret till landstinget och psykiatrin. Intervjuerna som genomförts har synliggjort att åtgärder för att främja elevernas mående sker alltför långsamt. Detta uppges skapa frustration bland lärare och sannolikt ett sämre utgångsläge för eleverna att nå goda skolresultat.

Frågan är då hur det elevhälsofrämjande för just de nyanlända eleverna kan förbättras. Kunskapsuppdraget är det centrala i skolans uppdrag, men det kan vara så att ett utökat elevhälsoarbete är en metod för att nå bättre kunskapsresultat. Skolan kan aldrig ersätta eller komplettera psykiatrin vad det gäller behandling som vissa elever har behov av. Däremot skulle större resurser kunna riktas mot elevhälsan så att fler skolpsykologer och kuratorer finns tillhands på skolorna. I klartext handlar detta om att rikta ytterligare resurser till JBE som ges ett tydligare uppdrag att stötta nyanlända elever och eventuellt gentemot personal som arbetar med nyanlända elever till exempel genom coachning.

4.3. Skolplaceringar

Skolinspektionen lyfter också att kommunen aktivt bör arbeta för att motverka skolsegregation genom resursfördelning mellan skolorna i kombination med ett aktivt utvecklingsarbete. I Järfälla finns en modell för socioekonomisk ersättning där resurser fördelas utifrån skolornas elevsammansättning med hänsyn till socioekonomiska aspekter. Det sker även utvecklingsarbete på respektive skola som en del i det systematiska kvalitetsarbetet. Det är dock rimligt att fråga sig om kommunen också kan motverka skolsegregation genom att fördela nyanlända elever mer jämnt på skolorna.

I dagsläget sker placeringar av nyanlända elever efter elevernas bostadsadress. Eleverna har visserligen rätt att önska skola precis som vilken annan elev som helst, men

det är sällan några önskemål uttrycks. Att placeringarna utgår från bostadsadressen beror på dels en vilja att erbjuda en skola nära elevens hem, dels då den skolpliktsbevakande är skyldiga att erbjuda skolplats för de elever som bor inom bevakningsområdet för skolplikten. Systemet medför en mycket skev fördelning av nyanlända elever på skolorna, vilket i realiteten förstärker skolegregationen. Som tidigare påvisats har exempelvis Tallbohovskolan 159 nyanlända elever i åk 6-9, vilket är överlägset flest i förhållande till övriga skolor.

Det torde vara mer gynnsamt för både skolorna och eleverna om placeringarna istället tar hänsyn till skolornas kapacitet och övriga elevsammansättning. Detta bör på ett bättre sätt främja integration för eleverna samt underlätta för de skolor som i dagsläget har ett stort antal nyanlända elever på skolan eftersom detta kräver mycket resurser. Närhet till skolan kan uppfattas som viktig för yngre elever, men för äldre elever är perspektivet inte lika relevant. I den mån en placering sker alltför långt bor från hemadressen finns möjlighet att erbjuda SL-kort enligt reglementet för skolskjuts.

Många skolor har dock lite utrymme att ta emot fler elever. Ett sätt att möjliggöra för en större spridning av nyanlända elever är att skolorna planerar för ett antal platser som öronmärks för nyanlända elever. Samtidigt innebär detta att andra elever som önskar plats på en viss skola har färre platser att tillgå. Dessutom kan det vara svårt att planera för ett antal platser då det råder osäkerhet kring hur många nyanlända som kommer till kommunen. En mer jämlik spridning av nyanlända elever anses dock vara nödvändigt för att motverka skolegregation och främja en likvärdig skolgång samt integration.

4.4. Studiehandledning

Studiehandledning lyfts fram av Skolinspektionen som en mycket viktig faktor när det gäller undervisning av nyanlända elever. Utredningen har uppmärksammat att kommunikationen mellan ämneslärare och studiehandledare i många fall inte fungerar optimalt. Detta trots att det verkar finnas en medvetenhet om att samverkan och samsyn mellan ämnesläraren och studiehandledaren är en förutsättning för en effektiv studiehandledning.

Om studiehandledningen inte upplevs fungera optimalt på en skola bör former för överlämning av information mellan studiehandledare och ämneslärare tydliggöras. Eftersom flera personalkategorier ska samverka kring en elevs lärande är det även viktigt att var och ens ansvar blir tydliggjort. Det handlar om att ge förutsättningar för lärare och studiehandledare att tillsammans planera studiehandledningen utifrån den enskilda elevens förutsättningar och behov. Tallbohovskolan bör lyftas fram som ett exempel där nya former för samverkan mellan lärare och studiehandledare testas. Inför höstterminen kommer så kallade ”torgmöten” att ske vilket bäst beskrivs som ett öppet möte där lärare och studiehandledare träffas i grupp för att kommunicera kring gemensamma elever.

Den centrala organisationen i Järfälla kan till viss del försvåra för en effektiv studiehandledning. Studiehandledarna har uppdrag på olika skolor vilket sannolikt försvårar för studiehandledare och ämneslärare att mötas. Ytterligare aspekter som pekar på svårigheterna med organisationen kring studiehandledningen är schemalaggningen på respektive skola. Denna blir komplex då det finns flera språkgrupper att ta hänsyn

till på många skolor, vilket i vissa fall har lett till att elever måste gå ifrån ordinarie undervisning för att ta del av studiehandledning. Därtill vittnar både huvudmän och skolor om att det är svårt att hitta lämpliga studiehandledare och svårt att erbjuda attraktiva tjänster då underlag för detta ibland saknas, i synnerhet gällande de mindre språken.

Att skapa förutsättningar för att utveckla en effektiv studiehandledning är en viktig uppgift för huvudmannen. Det är tänkbart att en decentraliserad organisering av studiehandledning skulle underlätta för kommunikation mellan lärarkategorier och på så vis lägga en grund för ökad kvalitet. Exempelvis skulle de skolor med flest nyanlända elever kunna ha egna anställda studiehandledare inom de största språken. Det skulle också vara möjligt att organisera studiehandledningen per kommundel för att minska avståndet mellan studiehandlarna och lärarna på respektive skola. Några av de rektorer som har vidtalats under denna utredning lyfter tankar om att eleverna i högstadiet skulle kunna ta del av studiehandledning på en centralt belägen skola i större grupper som med fördel delas in efter språk och kunskapsnivå. Studiehandledarnas tid skulle inte i lika stor utsträckning gå till resor mellan skolor, utan tiden till förfogande skulle kunna utnyttjas mer effektivt. Avståndet till ämneslärare skulle dock öka och möjligheten till individualiserad studiehandledning kan försämrans om elevgrupperna blir för stora.

4.5. Organisation av FBK

Man kan diskutera huruvida de nyanlända eleverna som placeras i FBK bör delas in i grupper utifrån kunskapsnivåer, så att rätt studiemiljö enklare kan skapas för eleverna. Man kan anta att elever med studiehistorik på en generell nivå hämmas av att delta i samma undervisning som elever som helt saknar tidigare skolgång. Detta eftersom förväntningarna sänks på gruppen som helhet och positiva kamrateffekter riskerar att utebli. Kunskapsindelade grupper skulle även kunna vara en hjälp för lärarna då gruppen blir mindre heterogen och kraven på att individualisera undervisningen utifrån ett stort spann av elever minskar. Nackdelen är dock att eleverna är socialt och mognadsmässigt sett är olika, vilket är skälet till att kunskapsindelade klasser ändå inte anses önskvärt.

Det har också lyfts tankar om att elever i FBK bör delas in efter språktillhörighet. Detta skulle skapa goda förutsättningar för studiehandledning då samverkan mellan studiehandledare och ämneslärare kan underlättas samt då studiehandledning skulle kunna ske som en naturlig del av ordinarie undervisning. En farhåga är dock att eleverna skulle hålla ihop, prata deras gemensamma språk och på så sätt skulle språkutvecklingen och integrationen hämmas.

I sammanhanget är det viktigt att betona att rektorn på en skola har rätt att fatta beslut om skolans inre organisation, vilket även omfattar utformningen av FBK.

4.6. Språkutvecklande arbetssätt

Ytterligare framgångsfaktorer som identifierats av Skolinspektionen är att alla lärare på en skola har kunskap om språkutvecklande arbetssätt och att språkinläring sker i alla ämnen. Även en ämneslärare ska med andra ord arbeta för att främja språkutvecklingen hos en elev genom att aktivt lära ut den svenska som är specifik för ämnet. Detta innebär att lärare ska ha kunskap om vad det innebär att lära sig ett nytt

språk, kunskap om andraspråksinlärning och en medvetenhet kring hur språkutvecklingen kan gynnas. Sannolikt finns behov av att lyfta detta perspektiv kontinuerligt för att på så vis stärka kompetensen och medvetenheten bland lärarna i kommunen.

Det finns även behov av fler SVA-lärare. SVA-lärare är viktiga för undervisning av flerspråkiga elever samt kan utgöra ett nav i att sprida kunskaper om språkutvecklande arbetssätt i det kollegiala lärandet. Det är dock allmänt känt att det råder brist på ett antal olika lärarkategorier, varav SVA-lärare är en kategori. Utifrån svårigheterna att rekrytera behöriga SVA-lärare, kan kommande kompetensutvecklande insatser för obehöriga lärare som undervisar flerspråkiga elever därför bli aktuellt.

5. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

Denna utrednings syfte har varit att få kunskap om hur de nyanländas skolsituation ser ut i Järfälla och om skolsituationen samt kunskapsresultaten kan förbättras på något sätt. Utredningen har visat att det finns möjliga sätt till förbättring. Till exempel är det önskvärt att elevhälsoarbetet stärks. Det uppdrag som JBE i dagsläget har utgör ett centralt stöd till förskolor och skolor och det anses inte finnas utrymme för omprioriteringar inom uppdragsbeskrivningen. Om elevhälsoarbetet ska stärkas bör därför JBE få ett utökat uppdrag om att ge stöd åt nyanlända elever. Det är i sådana fall viktigt att resurser tillförs ändamålet. Det kan handla om att förstärka JBE med ett antal tjänster, till exempel kuratorer och skolpsykologer, i syfte att öka tillgängligheten på skolorna.

Utredningen förespråkar även att skolplaceringar av nyanlända elever bör göras utifrån skolornas förutsättningar att ge bättre möjlighet till integration och språkutveckling. Många skolor har dock lite utrymme att ta emot fler elever. Ett sätt att hantera skolplaceringarna kan vara att skolorna planerar för ett antal platser som öronmärks för nyanlända elever. En sådan modell behöver förankring och samsyn. Därför anses att en lämplig modell för skolplaceringar av nyanlända elever bör tas fram av huvudmannen i samråd med JSC och rektorer.

Samtidigt innebär detta att andra elever som önskar plats på en viss skola har färre platser att tillgå. Dessutom kan det vara svårt att planera för ett antal platser då det råder osäkerhet kring hur många nyanlända som anländer till kommunen. En mer jämlig spridning av nyanlända elever anses dock vara nödvändigt för att motverka skolsegregation och främja en likvärdig skolgång samt integration.

Det har framkommit att studiehandledningen i kommunen inte fungerar optimalt. Det kan finnas möjliga sätt att organisera studiehandledningen på ett annorlunda och mer effektivt sätt. Dock bedöms det i dagsläget inte finnas tillräckliga kunskaper inom området för att utifrån denna utrednings underlag kunna ge ett förslag på en alternativ organisationsmodell. Däremot anses att området bör utredas vidare och i synnerhet inkludera en kartläggning över hur andra kommuner organiserar sin studiehandledning utifrån respektive lokala förutsättningar.

6. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING

Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund,
2017:3, Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi

*Fler nyanlända ska uppnå behörighet till gymnasiet – Betänkande av Utredningen
om elever som kommer till Sverige under grundskolans senare årskurser,*
SOU 2017:54

Synligt lärande för lärare, John Hattie (2012)

*Skolhuvudmännens mottagande av nyanlända elever i grundskolan – Utbildning så
fort som möjligt,* Skolinspektionen (2017)

Skolverkets allmänna råd med kommentarer – Utbildning för nyanlända elever,
Skolverket (2016)

*Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutveckling hos flerspråkiga
elever,* Skolverket (2015)

BILAGOR

Bilaga 1. Språk inom gruppen nyanlända elever

Bilaga 1 - Språk inom gruppen nyanlända elever

Språk	Totalt antal elever
Dari/Parsi	101
Arabiska	83
Somaliska	44
Tigrinja (Etiopien/Eritrea)	27
Persiska	23
Spanska	17
Polska	12
Thailändska	12
Kurdiska (Södra, Norra och Centrala)	10
Ryska	9
Mongoliska	8
Engelska	6
Albanska	5
Grekiska	5
Urdu (Pakistan)	4
Kinesiska (Mandarin)	3
Oromo	3
Tyska	3
Armeniska	2
Azerbadjanska/Azeriska	2
Danska	2
Franska	2
Italienska	2
Litauiska	2
Swahili	2
Syrianska/Assyriska/Suryaja	2
Georgiska	1
Khmer (kambodja)	1
Lettiska	1
Mandinka/Malinka	1
Rumänska	1
Serbiska	1
Tagalog	1
Tjeckiska	1
Turkiska	1
Ukrainska	1
Uzbekiska	1
Vietnamesiska	1
Totalt	403